

Op een ijzige dag in 1917 wordt het gewurgde lichaam gevonden van de mooie, tienjarige Belle de jour. Jaren later blikkt een politieagent terug op deze nooit opgehelderde moord, die ook zijn leven ingrijpend heeft veranderd. Vol ingehouden emotie laat Philippe Claudel zien hoe snij-dend de pijn om de dood van een geliefde is, en hoe grijs het schemergebied tussen goed en kwaad. Hij ontleedt het menselijk falen met de genadeloze scherp-te van een Dostojevski, maar laat tegelijkertijd een tedere, melancholieke gloed oplichten.

Philippe Claudel (1962) schrijft internationaal succesvolle romans, scenario's en verhalen. Zijn verhalen werden onderscheiden met de Prix Goncourt. Voor het inmiddels verfilmde *Grijze zielen* ontving hij de prestigieuze Prix Renaudot en de Grand Prix des Lectrices de Elle, en voor *Zonder mij* de Prix du Roman France Télévision. Voor *Het kleine meisje van meneer Linh* won hij de Euregio Literat-urpreis. Daarnaast verscheen ook zijn eerste kinderboek: *De wereld zonder kinderen. Het verslag van Brodeck* werd genomineerd voor de Prix Goncourt en won de Prix Goncourt des Lycéens.

‘Een schitterend geschreven ballade van melancholie, die eindigt in woede.’ – *Trouw*

‘Claudel is een meesterlijke verhalenverteller.’
– *de Volkskrant*

‘Dit boek is werkelijk superieur.’ – *GPD*

‘*Grijze zielen* is absoluut hoogstaande literatuur, maar het prachtige verhaal bevat tevens alle elementen die passen in een diepzinnige en spannende detectiveroman.’
– *Crimezone*

Copyright © Éditions Stock 2003
Copyright Nederlandse vertaling © 2004 Manik Sarkar
Eerste druk 2004
Drieëntwintigste druk augustus 2011
Oorspronkelijke titel *Les âmes grises*
Oorspronkelijke uitgever Éditions Stock
Omslagontwerp Studio Jan de Boer
Omslagillustratie Ricardo Demurez/Trevillion Images
Foto auteur Francesca Mantovani
Vormgeving binnenwerk CeevanWee, Amsterdam
Druk Koninklijke Wöhrmann, Zutphen
ISBN 978 90 234 5286 7
NUR 302

www.debezigelij.nl

Ik ben er. Het is mijn lot om er te zijn.

Jean-Claude Pirotte, *Un voyage en automne*

De griffier van de tijd te zijn
Een assessor die men rond ziet waren
Wanneer mens en licht zich vermengen

Jean-Claude Tardif, *L'Homme de peu*

1

Ik weet niet precies waar ik zal beginnen. Het is moeilijk. Al die tijd die is verstreken valt niet meer in woorden te vatten, en de gezichten, glimlachen en wonden evenmin. Maar toch moet ik het proberen te vertellen. Vertellen wat ik al twintig jaar op het hart heb. Berouw en grote vragen. Ik moet het mysterie als een buik openrijten en er mijn beide handen in steken, ook als dat nergens iets aan verandert.

Als iemand me zou vragen door welk wonder ik alle feiten ken die ik ga vertellen, dan zou ik antwoorden dat ik ze ken, punt uit. Ik ken ze omdat ze me zo vertrouwd zijn als het vallen van de avond en het gloren van de ochtend. Omdat mijn leven een poging was om ze te verzamelen en samen te voegen, ze te laten spreken en naar ze te luisteren. Vroeger was dat min of meer mijn beroep.

Ik zal vele geesten laten langskomen. Eén daarvan zal in het bijzonder op de voorgrond staan. Die behoorde toe aan een zekere Pierre-Ange Destinat. Meer dan dertig jaar lang was hij procureur in V., en hij kweet zich van zijn

taak als een mechanisch uurwerk dat nergens door van slag raakt en nooit kapot is. Een kunststuk zagezegd, en je hoefde niet eens naar een museum om er de waarde van te zien. In 1917, ten tijde van 'De Zaak' zoals we het hier noemen, waarbij we de hoofdletters onderstrepen met zuchten en mimiek, was hij de zestig al gepasseerd en was hij het jaar daarvoor met pensioen gegaan. Hij was een lange, magere man die op een ijzige vogel leek, majestueus en afstandelijk. Hij sprak weinig. Hij maakte veel indruk. Hij had lichte ogen die niet leken te bewegen, dunne lippen, geen snor, een hoog voorhoofd en grijze haren.

V. ligt een kilometer of twintig van ons vandaan. In 1917 was twintig kilometer een wereld op zich; zeker in de winter, zeker met die oorlog waar maar geen einde aan kwam en die zo'n lawaai van vrachtwagens en handkarren op de wegen veroorzaakte, en stinkende rook en duizenden donderslagen want het front was niet ver weg, ook al was het vanaf de plek waar wij ons bevonden een onzichtbaar monster, een verborgen land.

Destinat had verschillende namen, al naar gelang de plaats en het soort mensen. In de gevangenis van V. noemden de meeste kostgangers hem *Bloedzuiger*. In een van de cellen heb ik zelfs op een dikke, eikenhouten deur een houtsnede gezien die hem voorstelde. Hij leek trouwens behoorlijk goed. De kunstenaar had dan ook alle tijd gehad om zijn model te bewonderen gedurende het twee weken durende proces.

Als wij Pierre-Ange Destinat op straat tegenkwamen, noemden we hem 'meneer de procureur'. De mannen namen hun pet af en de vrouwen van eenvoudige komaf

maakten een kniebuiging. De andere vrouwen, de aanzienlijken, die uit zijn wereld kwamen, neigden lichtjes met het hoofd als vogeltjes die uit een goot drinken. Dit alles merkte hij nauwelijks op. Hij reageerde niet, of zo weinig dat je vier hevig geboende lorgnons zou moeten dragen om zijn lippen te zien bewegen. Volgens mij was dat geen minachting zoals de meeste mensen dachten, maar doodgewoon onthechting.

Ondanks dat was er een jong iemand die hem haast begreep, een jonge vrouw over wie ik het nog zal hebben en die hem – alleen privé – de bijnaam *Tristesse* heeft gegeven. Misschien is zij wel de schuld van alles wat er gebeurd is, maar dat heeft ze nooit geweten.

Aan het begin van de eeuw was een procureur nog heel wat. En in tijden van oorlog, als een enkel mitrailleursalvo een hechte compagnie van tot alles bereide krachtpatsers wegmaait, is het vragen om de dood van een enkele man in ketens bijna iets ambachtelijks. Ik geloof niet dat hij er uit wreedheid toe kwam om het hoofd van een arme drommel te vragen die een postbode had doodgeslagen of zijn schoonmoeder had opengesneden, waarna hij het nog kreeg ook. Hij zag de zwakzinnige tegenover hem staan, tussen twee agenten, met zijn handboeien om, maar merkte hem nauwelijks op. Hij keek zozegzegd door hem heen, alsof de ander al niet meer bestond. Destinatie joeg dan ook geen misdadigers van vlees en bloed na, maar verdedigde een opvatting, niets dan een opvatting: de opvatting die hij had van goed en kwaad.

De veroordeelde brulde als zijn straf werd uitgesproken, hilde, krijste, hief soms zijn handen ten hemel alsof

hij zich opeens zijn catechismus herinnerde. Destinat zag hem al niet meer. Hij borg zijn aantekeningen in zijn map, vier of vijf velletjes papier waarop hij in een klein, verfijnd handschrift in paarse inkt zijn requisitoir had opgeschreven, een handjevol zorgvuldig gekozen woorden die de aanwezigen gewoonlijk deden sidderen en de jury aan het denken zetten, als die tenminste niet sliep. Een paar woorden die volstonden om in een vloek en een zucht een schavot op te richten, sneller en zekerder dan twee meestertimmerlieden in een week.

Hij had niets tegen de veroordeelde, hij kende hem al niet meer. Het bewijs daarvoor heb ik na afloop van een proces met eigen ogen in de hal gezien: Destinat komt naar buiten met het prachtige hermelijnbont van zijn toga nog om zijn schouders en een air alsof hij Cato is; hij komt de toekomstige klant van de guillotine tegen, die hem klagend aanspreekt. Zijn ogen waren nog behuuld van de uitspraak, en het lijdt geen twijfel dat hij nu spijt had van de schoten die hij in de buik van zijn baas had gelost. 'Meneer de procureur,' kreunt hij, 'meneer de procureur...' en Destinat kijkt hem in de ogen, alsof hij de gendarmes en de handboeien niet ziet, legt een hand op zijn schouder en antwoordt: 'Ja, vriend, wij hebben elkaar al eens ontmoet, nietwaar? Waarmee zou ik je kunnen helpen?' Zonder enige spot, volkomen oprecht. De ander werd er volledig door gebroken. Alsof het een tweede straf was.

Na elk proces ging Destinat lunchen in de Rébillon, tegenover de kathedraal. De baas daar is een dikke man met een hoofd als een stronk witlof – geel met wit – en een

mond vol slechte tanden. Hij heet Bourrache. Hij is niet snugger, maar hij heeft een neus voor geld. Zo is hij. Daar kan hij niets aan doen. Hij draagt altijd een groot schort van blauwe stof waardoor hij eruitziet als een ingesnoerd tonnetje. In die tijd had hij een vrouw die nooit uit bed kwam vanwege wat we hier een kwijnende ziekte noemen, iets wat hier nogal vaak voorkomt bij vrouwen die de novembermist en hun eigen ontredde ring niet uit elkaar kunnen houden. Inmiddels is ze gestorven, niet zo zeer door die ziekte waar ze uiteindelijk wel aan gehecht was geraakt, als wel door wat er gebeurd is, door 'De Zaak'.

In die tijd waren de drie dochters van Bourrache zo blank als lelietjes, maar wel met een krachtig, bloedrood accentje dat hun teint zodanig accentueerde dat ze in brand leken te staan. De jongste was nog geen tien jaar oud. Zij had pech. Of misschien juist wel heel veel geluk. Wie zal het zeggen?

De andere twee moesten het met hun voornamen doen – Aline en Rose – maar de kleinste werd door iedereen *Belle* genoemd, en sommige mensen die poëtisch wilden zijn, maakten daar zelfs *Belle de jour* van, Dagschone. Als ze met z'n drieën karaffen, flessen en bestek door de eetzaal droegen, te midden van tientallen mannen die hard praatten en te veel dronken, dan dacht ik altijd dat er bloemetjes verdwaald waren in een kroeg van verderf. Vooral de kleinste zag er zo fris uit dat ik altijd vond dat ze niet in onze wereld thuishoorde.

Wanneer Destinac het restaurant binnen kwam zei Bourrache, die een man van gewoontes was, altijd dezelf-

de zin tegen hem, zonder er ook maar een letter aan te veranderen: 'Alweer één een kopje kleiner, meneer de procureur!' De ander gaf geen antwoord. Dan bracht Bourrache hem naar zijn plaats. Destinat had zijn eigen tafel die het gehele jaar door voor hem gereserveerd was; een van de beste. Ik zeg niet dé beste, want die was er ook: die stond bij de enorme aardewerken kachel en overzag van achter de met kwasten versierde gordijnen het hele plein voor het paleis van justitie; die tafel was voor rechter Mierck, een vaste klant. Hij kwam vier keer per week. Aan zijn buik kon je dat wel zien – tonnenrond tot aan de bovenkant van zijn dijen – en aan zijn huid ook: die zat vol gesprongen adertjes, alsof alle bourgognes die hij had gedronken zich daar hadden verzameld en stonden te wachten tot ze eruit werden gezet. Mierck mocht de procureur niet zo. Dat was wederzijds. Ik geloof zelfs dat hoe ik het hier opschrijf bepaald milder dan de werkelijkheid is, maar toch kon je ze elkaar plechtig zien groeten, met de hoed in de hand, als twee totaal verschillende mannen die ondanks alles dezelfde routine delen.

Het merkwaardigste was dat Destinat weinig in de Rébillon kwam en er toch zijn eigen tafel had, die dus driekwart van het jaar onbezet was, wat voor Bourrache een behoorlijke inkomstenderving betekende; maar deze gaf hem onder geen beding aan andere klanten, zelfs niet als het jaarmarkt was en alles wat er in de streek aan boeren rondliep zich kwam volproppen na op koeienkonten te hebben geslagen, sinds de dageraad een liter pruimenjenever te hebben gedronken en daarna in het bordeel van vrouw Nain hun behoefte te hebben gedaan. Die tafel

bleef leeg, ook als er gasten werden weggestuurd. Op een dag had Bourrache er zelfs een veehandelaar uit gegooid die hem opeiste. Die is nooit teruggekomen.

‘Beter een koningstafel zonder koning dan een gast die hier zit met mest aan zijn schoenen.’ Dat zei Bourrache tegen mij, toen ik hem er op een dag over zat te sarren.